

Operationaliseren intentieverklaring Kleine Nete: naar een aanvraag tot erkenning en subsidiëring als ‘strategisch project’ in 2017

De Opvolgingscommissie Kleine Nete van 20 april 2017 besliste om een aanvraag tot erkenning en subsidiëring van een strategisch project voor de vallei van de Kleine Nete in te dienen in 2017. Deze aanvraag geeft invulling aan de intentieverklaring die de Vlaamse Regering, de provincie Antwerpen en de betrokken gemeenten en actoren in 2015 goedkeurden.

De aanvraag zal ingediend worden door het Regionaal Landschap Grote en Kleine Nete samen met de volgende partners: Boerenbond, Natuurpunt, Regionaal Landschap Rivierenland, Regionaal Landschap Voorkempen, provincie Antwerpen, Kempens Landschap, de gemeenten Geel, Grobbendonk, Herentals, Kasterlee, Lier, Lille, Nijlen, Olen, Ranst, Vorselaar en Zandhoven. De projectstructuur zal verder bouwen op de structuren die in het kader van de coördinatieopdracht Kleine Nete van gouverneur Berx opgebouwd werden.

1. Van coördinatie naar coproductie in de vallei van de Kleine Nete

De vallei van de Kleine Nete is ontegensprekelijk een belangrijke openruimtestructuur voor Vlaanderen. Enerzijds staat de vallei voor grote uitdagingen maar anderzijds biedt de vallei erg veel kansen, ook in de toekomst. Enkel door de krachten over de bestuursniveaus en sectoren heen te bundelen en samen te werken, kunnen we de troeven optimaal benutten en de uitdagingen succesvol aangaan. De Vlaamse Regering, de provincie Antwerpen, de gemeenten Geel, Grobbendonk, Herentals, Kasterlee, Lier, Lille, Nijlen, Olen, Ranst, Vorselaar en Zandhoven keurden daarvoor samen met de natuur- en landbouworganisaties in 2015 een intentieverklaring goed.

In deze intentieverklaring formuleerden deze partners de ambitie om een ambitieus samenwerkingsverband op te zetten met als doel de vallei van de Kleine Nete zo in te richten en te beheren dat ze de toekomstige schokken inzake klimaatverandering kan opvangen en tegelijkertijd kan blijven instaan voor voedsel-, water- en energievoorziening, waterberging en behoud van biodiversiteit, erfgoed en landschappelijke kwaliteit. Op die manier kan de sinds 2012 lopende coördinatieopdracht van gouverneur Berx – die vooral als doel heeft een aantal lopende Vlaamse projecten in de vallei af te stemmen - evolueren naar een echt gebiedsgericht samenwerkingsverband waarbij gebiedsontwikkeling via coproductie tot stand komt.

De partners pakken daarmee ook de uitdaging en opdracht inzake ‘geïntegreerde gebiedsontwikkeling’ op uit het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen dat de Vlaamse Regering op 30 november 2016 goedkeurde: het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op gebiedsontwikkeling en stimuleert bovenlokale geïntegreerde gebiedswerking als werkpraktijk waarbij pertinente maatschappelijke en ruimtelijke vraagstukken vanuit een bovenlokale dimensie geïntegreerd en gebiedsgericht aangepakt worden. Het Witboek noemt het riviersysteem van de Kleine Nete expliciet als één van de prioritaire gebieden voor gebiedsontwikkeling.

De partners in de vallei van de Kleine Nete zetten in 2016 met de opmaak van een **kansenrapport** een eerste concrete stap voor deze nieuwe vorm van samenwerking waarbij lokale maatschappelijke actoren van onderuit mee het ruimtelijk ontwikkelingsprogramma uittekenen: via een aantal werkateliers werden opportuniteiten voor samenwerking en mogelijke synergieën in beeld gebracht. Voor de verschillende inhoudelijke thema's zijn 22 'toolkits' met mogelijke ruimtelijke strategieën uitgewerkt. Op basis van deze strategieën werd een eerste inspirerende aanzet tot actieprogramma met een vijftal mogelijke hefboomprojecten geformuleerd.

Op basis van de inzichten uit het kansenrapport wordt nu een concreet voorstel voor een **strategisch project** voor een geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete uitgewerkt.

Met dit strategisch project willen de projectpartners met de gouverneur als trekker/coördinator (verder) werken aan:

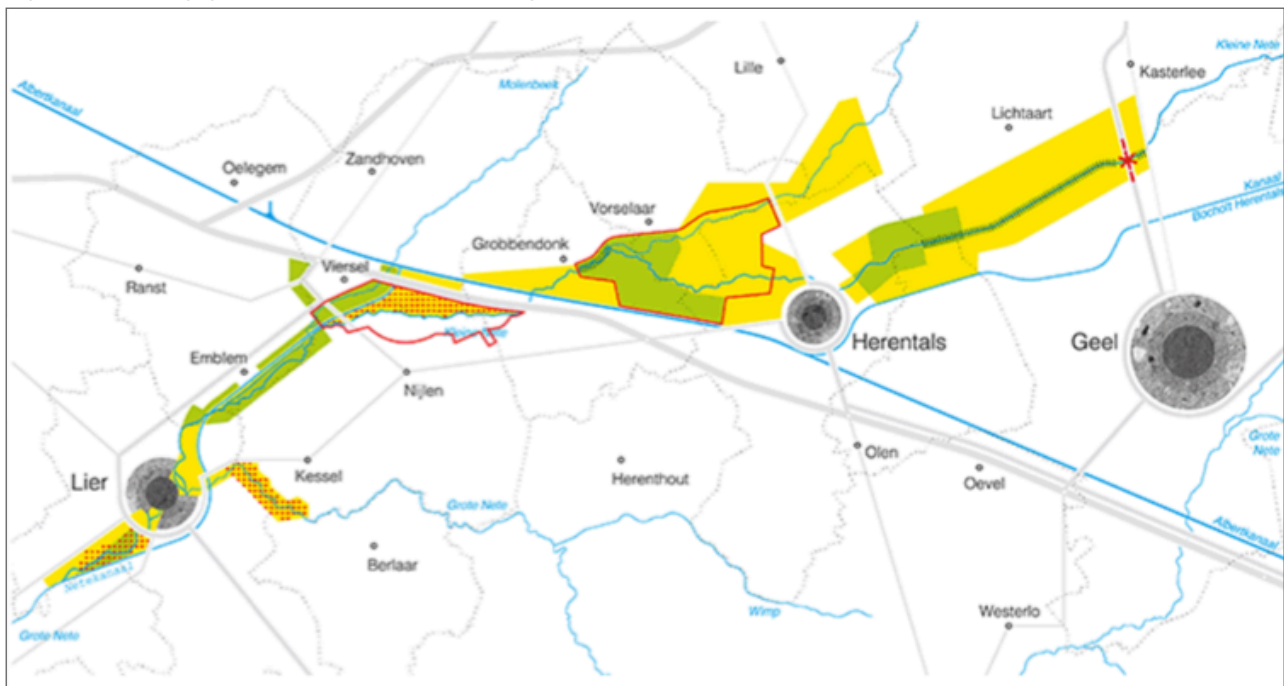
- het opzetten van een gezamenlijke en overkoepelende **breder communicatie** over de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen in de vallei van de Kleine Nete;
- het verder afstemmen en uitvoeren van de verschillende Vlaamse projecten die vallen onder de coördinatieopdracht van de gouverneur en het actief benutten van kansen voor **synergiën en verbreding** waarbij meerdere doelstellingen vanuit lokale én bovenlokale agenda's gerealiseerd worden;
- het uitvoeren van een actieprogramma met een aantal **hefboomprojecten** als katalysator en voorbeeldprojecten voor een verdere geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei.

2. Situering

Het projectgebied omvat dat deel van de vallei van de Kleine Nete dat gevat is door de coördinatieopdracht Kleine Nete. Het projectgebied is gelegen op het grondgebied van volgende, Antwerpse gemeenten (van stroomop- naar stroomafwaarts):

- Geel
- Kasterlee
- Olen
- Herentals
- Vorselaar
- Lille
- Grobbendonk
- Nijlen
- Zandhoven
- Ranst
- Lier

Figuur 1. Werkingsgebied coördinatieopdracht gouverneur Berx Kleine Nete (2012)

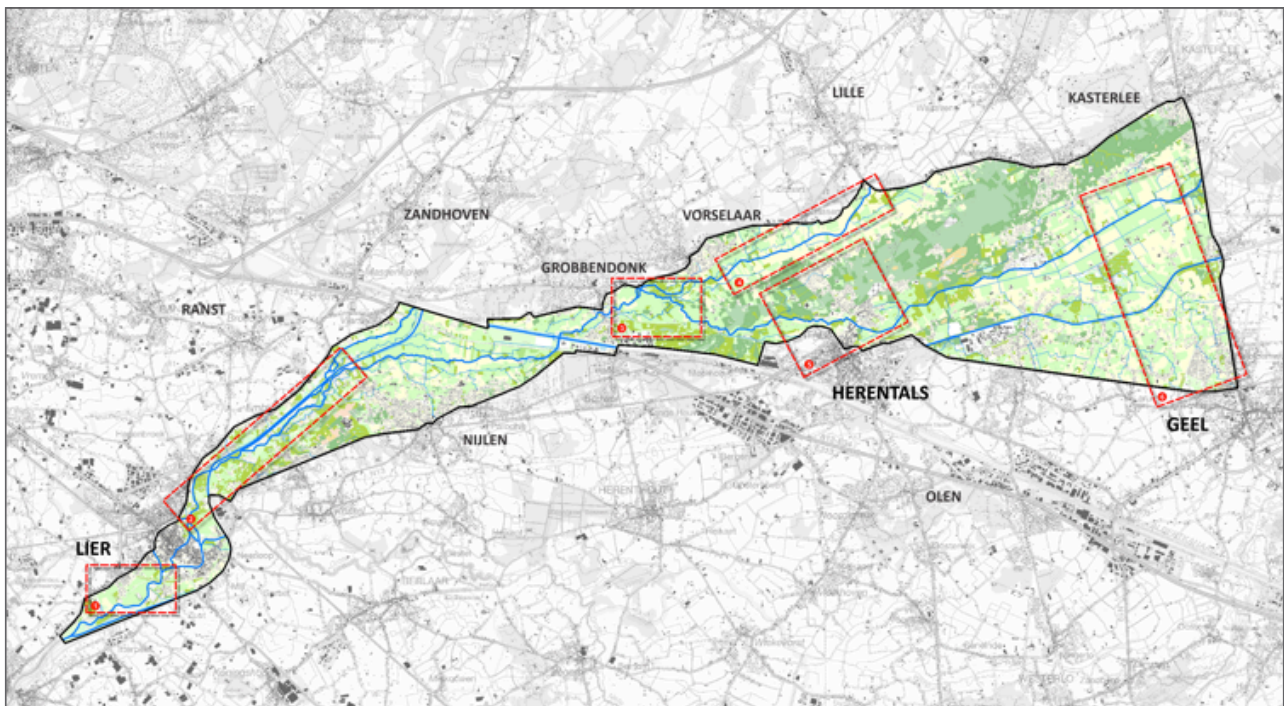
3. Strategisch project Kleine Nete met zes hefboomprojecten

De kern van het strategisch project is de realisatie van een aantal **hefboomprojecten** die exemplarisch zijn voor de doelstellingen en ambities voor de geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete. Via een intelligente koppeling van initiatieven streven we naar samenwerking tussen verschillende actoren en besturen en het gelijktijdig realiseren van meerdere doelen.

De voorgestelde hefboomprojecten zijn stuk voor stuk kansrijke projecten waarvoor in de meeste gevallen reeds heel wat studiewerk, ontwerpend onderzoek en vooroverleg werd uitgevoerd en die nu op korte termijn moeten kunnen doorschakelen naar uitvoering. Net omdat er verschillende sectoren en beleidsniveaus betrokken partij zijn, is er nood aan coördinatie en afstemming om die uitvoering effectief op sporen te krijgen: vanuit het strategisch project zal ingezet worden op het actief samen zetten van de betrokken partijen en het concreet realiseren van samenwerking en win-win. De coördinatie vanuit het strategisch project zet in op het detecteren en faciliteren van mogelijkheden voor winst op vlak van ruimtelijke kwaliteit én het aansporen en aanjagen van de partijen om vanuit de globale doelstellingen uit de intentieverklaring de eigen (sectorale) agenda te overstijgen en zo tot een effectieve realisatie op het terrein te komen.

Via het strategisch project zal er gegarandeerd moeten worden dat alle toekomstige initiatieven in de vallei gekaderd blijven binnen de globale uitgangspunten voor de ruimtelijke ontwikkelingen in de vallei zoals uitgeschreven in de intentieverklaring. Nieuwe initiatieven zullen steeds correct gepositioneerd of opgewaardeerd worden binnen het toekomstverhaal voor de vallei van de Kleine Nete. In die zin zijn de zes hefboomprojecten niet limitatief en zullen er zich in de toekomst nieuwe kansen en opportuniteiten aanbieden om op in te spelen.

Figuur 2. Voorstel werkingsgebied 'strategisch project' met aanduiding van zes mogelijke hefboomprojecten

Hefboomproject (1) Landschapspark Pallieterland

Landschapspark Pallieterland omvat de ontwikkeling van een randstedelijk groengebied langs de Benedennete stroomafwaarts Lier aansluitend op de gecontroleerde overstromingsgebieden en wetlands die langs de Benedennete ontwikkeld worden in het kader van het Sigmaplan. De stad Lier, ANB en het Regionaal Landschap Rivierenland zetten reeds een samenwerkingsverband op en er werd een inrichtingsstudie en visienota voor het landschapspark opgesteld. Binnen het landschapspark zal er ruimte zijn voor de ontwikkeling van een speelbos, speel- en leernatuur, een avonturenpad, volkstuintjes en verbetering van de ontsluiting voor zacht recreatief verkeer via een brug over de Nete.

Dit project zal een multifunctionele groene long van formaat realiseren bij het kleinstedelijk gebied Lier, die zowel inspeelt op de behoefte aan toegankelijk recreatief groen, het versterken van de biodiversiteit, het beveiligen tegen overstromingen en het creëren van aaneengesloten onbebouwde groenblauwe aders die ook een bufferende en regulerende functie hebben ten aanzien van grote verkeersaders in de omgeving (geluidsbuffering, luchtzuivering ...).

Hefboomproject (2) Vallei van de Kleine Nete tussen Molternetebrug (N116) en Lier

In dit deel van de vallei ontwikkelde zich een sterk gefragmenteerd recreatielandschap met gegraven vijvers en weekendverblijven en allerhande ophogingen. De vallei ligt hier op de grens van verschillende gemeenten zodat er nood is aan een bovenlokale aanpak van de knelpunten in het gebied. Doel van het hefboomproject is om op basis van een integrale landschapsvisie voor de vallei van de Kleine Nete, het Netekanaal en de Molenbeek-Bollaak te komen tot een gecoördineerde herinrichting en de kansen om extra waterberging te realiseren, bijkomende natuurwaarden te creëren en het gebied beter te ontsluiten op het vlak van recreatie te benutten.

Dit project sluit aan bij het integraal project Molenbeek-Bollaak dat in het stroomgebiedbeheerplan Netebekken voorzien is. Eén van de werkvelden binnen dit project is de opmaak van een gemeenteoverschrijdend masterplan voor het valleigebied tussen Lier en het Albertkanaal. Tegelijk plant W&Z de heraanleg van de Molternetebrug over het Netekanaal en in het kader van het Life+-project Kleine Netevallei (Natuurpunt) werd voor dit gebied reeds heel wat voorbereidend studiewerk (waaronder een ecohydrologische studie) en een aantal natuurwerken uitgevoerd. Door dit gebied als hefboomproject op te nemen in het strategisch project kan er een breder gebiedsgericht samenwerkingsverband opgezet worden om gelijktijdig de habitatrichtlijndoelstellingen, de doelstellingen van de Europese kaderrichtlijn Water én de Overstromingsrichtlijn te realiseren en dat in combinatie met het ontwikkelen van een hoogwaardige recreatieve belevingswaarde aansluitend op Lier en de kernen van Emblem, Kessel, Nijlen en Viersel.

Hefboomproject (3) Graafweide-Schupleer: het samenvloeiingsgebied van Kleine Nete en Aa

Het samenvloeiingsgebied van Kleine Nete en Aa is zowel een habitatrichtlijngebied als een gebied met bijzondere landschaps- en erfgoedwaarde (beschermde landschap en monumenten, vastgesteld landschapsatlasrelict). De functies landbouw, natuur, bos en recreatie komen er vandaag sterk verweven voor. Het gebied dat centraal in de vallei van de Kleine Nete ligt tussen de woonkernen van Grobbendonk en Vorselaar, biedt nauwelijks te onderschatten potenties om uit te groeien tot een multifunctionele, bovenlokale aantrekkelijke én toegankelijke groenpool in de vallei. Voor het Natura 2000-gebied werd in overleg met de actoren een ruimtelijk compromisvoorstel voor de realisatie van een natte natuurkern van ca. 150 ha ('voorkeursscenario') uitgewerkt dat in 2014 bekrachtigd werd door de Vlaamse Regering en in 2017 de basis zal vormen voor de bijsturing en heropstart van de procedure voor de opmaak van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Kleine Nete en Aa. In 2016 startte een PDPO-project dat de landbouwbedrijven in het gebied begeleidt bij het uitwerken van een nieuw toekomstperspectief in het gebied gelet op de natuurontwikkeling die voorzien is. Begin 2017 werd een ecohydrologische studie voor het gebied afgerond en werd een voorstel voor een landinrichtingsproject ingediend bij de programmacommissie landinrichting. Het Kasteel van Grobbendonk en heel wat van de omliggende gronden zijn of komen in beheer of eigendom van Kempens Landschap, Natuurpunt en VLM.

Dit project zet in op de realisatie van geïntegreerde en gebiedsgerichte projecten rond erfgoed, natuur, bos, landbouw, landschap, toerisme en recreatie met o.a. de (her)ontwikkeling van de cultuurhistorische site met de watermolen en de kasteelhoeve en de beschermde, cultuurhistorische landschappen, uit te breiden natuurgebieden en het optimaliseren van de recreatieve infrastructuur in het gebied.

Hefboomproject (4) Vallei van de Aa: een multifunctioneel landbouwlandschap

De Aa-vallei is een waardevolle openruimtestructuur gekenmerkt door weilanden en akkers, met relict van mooie beemdenlandschappen en gehuchten aan de rand van de vallei die verschillende gemeenten en heel wat bijzonderheden verbindt. Het hefboomproject omvat het deel van de vallei tussen de watermolen in Tielen (Kasterlee) tot net voor de samenvloeiing met de Kleine Nete (Vorselaar) en heeft een meervoudig doel dat we bovenlokaal en geïntegreerd (landbouw, water, landschap, erfgoed, toerisme en recreatie) willen aanpakken door o.a. het evenwicht tussen landbouw en water te versterken (bv. door agrarisch stuwpeilbeheer), het aanbod aan verbindingen over de Aa tussen de dorpskernen en recreatieve netwerken te vergroten en de aanwezige landschappelijke en erfgoedwaarden beter te ontsluiten en versterken.

Vanaf 2013 liepen in de Aa-vallei (gemeenten Lille, Kasterlee en Oud-Turnhout) verschillende pilootprojecten (PDPO, LEADER) rond het thema 'Kempische landbouwers in de weer voor een duurzaam waterbeheer'. Via agrarisch stuwpeilbeheer, door de landbouwers zelf beheerd, werd een evenwicht gezocht tussen waterbuffering en landbouw in de vallei. In het gebied is er de potentie om hier in te zetten op de positionering van landbouw als water- en landschapsbeheerder en structurende drager. Zo wordt de strategische positie van landbouwgronden aan oevers benut en wordt actief meegewerkt aan het waterpeilmanagement van de rivier. De partners zien potentieel in het uitbreiden en verder professionaliseren (o.a. door oprichting van een agrobeheergroep voor het beheer ervan) naar de gehele Aa-vallei. Gezien de intergemeentelijke materie en de interactie tussen landschap, erfgoed, recreatie en toerisme kan het uitgroeien tot een bovenlokaal, gebiedsgericht en geïntegreerd project.

Hefboomproject (5) Kleine Nete door Herentals en de overgang naar de Kempische Heuvelrug

De doortocht van de Kleine Nete door het kleinstedelijk gebied Herentals is een strategische plek waar zowel de stedelijke ontwikkeling als een bovenlokale openruimtestructuur elkaar raken. Op dit raakpunt ligt een potentie om de vallei van de Kleine Nete te ontwikkelen tot een groenblauwe ader van formaat door een gebied met een hoogwaardige stedelijke ontwikkeling die ook de stad via het Netepark verbindt met de Kempische Heuvelrug. Grote natuurlijke gehelen als de vallei van de Kleine Nete en de Kempense Heuvelrug dooraderen en omarmen de historische kern van Herentals. Hier ligt een enorm potentieel om de relatie tussen stad en omringende landschap te versterken, een poortfunctie uit te bouwen en daarbij ook intern de stedelijke kwaliteit te vergroten. De verbondenheid van het kleinstedelijk gebied met de omringende open ruimte is immers hoog: de Kleine Nete stroomt via de groene vinger van de Hellekens het hart van de stad binnen, de paraboolduinen op de Kempense Heuvelrug zijn op wandelafstand van het stadscentrum gelegen, de Kleine Nete stroomt de stad uit langs de recreatieve attractiepool op de overgang van vallei en heuvelrug met o.a. het BLOSO-centrum, Hidrodoe en het Netepark.

De provincie Antwerpen voerde reeds een ontwerpend onderzoek uit voor dit gebied. Dat leidde tot een 'kaderplan' dat de krachtlijnen en contouren voor de toekomstige ontwikkeling van dit gebied aangeeft en betekent een doorbraak in de ruimtelijke patstelling waarin de discussie over de verschillende claims voor het gebied terecht was gekomen.

Het hefboomproject zet in op de realisatie van een aaneengesloten groenstructuur complementair aan de zones waar stedelijke ontwikkelingen plaatsvinden en zal ook een ruimtelijk-functionele relatie tussen de vallei en de Kempische Heuvelrug moeten realiseren.

Hefboomproject (6) Zeggeloop (en andere zijlopen) van de Kleine Nete tussen Geel en Herentals

De Zeggeloop is één van de vele zijlopen van de Kleine Nete die als groenblauwe aders doorheen het landschap lopen. Doel van het hefboomproject is de Zeggeloop ontwikkelen als groenblauwe openruimtestructuur die vanuit het stadscentrum van Geel een verbinding maakt met de Kleine Nete. Deze structuur biedt ademruimte in de stadskern, brengt de vallei terug naar de stad en kan tegelijkertijd dienen als recreatieve verbinding en een bijdrage leveren aan lokale waterberging.

Het hefboomproject moet een evenwicht realiseren tussen de verdichting en de ontwikkeling van het stadsweefsel van Geel en het behoud en de integratie van voldoende groene ruimte die vanuit het open buitengebied tot diep in het stedelijk weefsel dringt. Het project zet in op het behoud van het groene karakter van de stad en het bestaand natuurlijk karakter van de nog niet ontwikkelde ruimten aan de stadsrand. Daar is nog ruimte voor een grote biodiversiteit, voor waterinfiltratie en buffering, stadstuintjes, educatieve projecten, landschapskunst enz. Dichter bij het centrum kunnen de groene ruimten de vorm aannemen van publieke parken met een intensiever gebruik. Trage wegen maken vaak deel uit van de groene dooradering en zorgen voor een veilig alternatief voor de drukke steenwegen. Ook waterlopen zijn vaak aanwezig in deze groene aders en kunnen op verschillende plaatsen ook natuurvriendelijker worden ingericht.

Naast de Zeggeloop zal vanuit het hefboomproject ook onderzocht worden hoe ook andere zijlopen van de Kleine Nete zoals de Larumse Loop (verbinding tussen natuurreservaat Neerhelst/De Botten en Kleine Nete) of de Kneutersloop (tussen Sint-Jozefs-Olen en Olens Broek) ingezet kunnen worden voor het versterken van de groenblauwe dooradering van de ruimte.

